

Sagan om osten som försvann

Axel vaknade i sin säng i herrgården av att tuppen gol högt flera gånger. Han tog ett skutt ur sängen och tittade ut genom fönstret. Solen lyste och små molntussar seglade omkring på den blå himlen. Axel drog fram nattpottan under sängen och kissade så snabbt han kunde. Han tog den blå kannan med vatten och hällde upp vatten i tvättfatet. Hans mor ville att han tvättade ansikte, händer och hals varje dag och för det mesta kom han ihåg det. Hon hade lagt en lavendeltvål och en handduk till honom och hans älskade doften av lavendel. Det doftade som köksmamsellen när hon satt och drack kaffe på lördagskvällen ute i trädgården.

Han kände på sig att det var äventyr i luften. På den vackra stolen hängde kläderna hans mor hade hängt fram till honom kvällen före. Hans kortbyxor av linnetyg, en randig skjorta, och en kepsmössa i sommartyg. Han behövde inte klä sig i vita finkläder idag som han gjort när de firade midsommar. Det var skönt att slippa för det blev så lätt fläckar på vita kläder. Han sprang ner för trapporna och hittade sina sommarskor i hallen. Det var helt tyst i huset men utanför hörde han tuppen igen och hästar som gnäggade från stallet.

Axel öppnade försiktigt dörren och tog gången direkt till köket. När han knackade på hörde han en glad röst som svarade;

- Stig in eller stå kvar! Men akta så du inte växer fast i golvet!

Det var kökspigan Stina som visste att det var Axel som kom och hon var full av hyss och bus. Axel gick in och gav Stina en kram. Hon såg glad ut och frågade Axel om han ville ha en kopp kaffe med mjölk. Det ville han gärna. Stina hade precis fått in färsk mjölk från stallets kor. Axel satte sig i utdragssoffan och drack kaffe och pratade med Stina. Idag skulle de laga sparrisomelett hade hon tänkt. Men drängen hade inte kommit med koks till kaminen så hon bad Axel springa och hämta.

Axel älskade att hjälpa till och rusade genast iväg med koksspannen. I dörren mötte han trädgårdsmästaren Nisse som kom med sparris och potatis till köket.

Han kittlade Axel och hissade honom högt upp i luften så Axel fick känslan av att flyga. Nisse doftade jord och hade alltid jordiga händer. Axel brukade hjälpa Nisse ibland, speciellt när de skulle skörda potatis.

Ute på gårdsplanen träffade Axel sin allra bästa vän Kalle som han egentligen inte fick leka med. Kalle tillhörde statarbarnen på Fredriksdal. Men de brukade leka i smyg. Kalle var alltid klädd i samma kläder och var mycket fattigare än Axel.

Han smög fram till Axel och viskade i hans öra;

- Ska vi gå in i stallen till din häst och ge den hö?

Det ville Axel gärna men han hade lovat att hämta koks till kaminen.

Han frågade om inte Kalle kunde följa med och det ville Kalle såklart.

Precis när de skulle börja gå hörde de ett tjut från köket. Fönstret öppnades och Stina skrek;

- Osten är stulen! Osten är stulen! Ta fast tjuven!

Nu kommer det folk över gårdsplanen från alla håll och kanter. Kalles pappa, som kör hästar kommer springande med en häst i gramma. Köksmamsellen kommer med äggen från hönorna och undrar vad som står på. Axel och Kalle springer in i köket och de andra efter. Var är tjuven? Stina visar dem hyllan i skafferiet där osten legat. Där ligger bara en liten ostkant kvar.

Vem har ätit upp osten? Har Stina själv slukat all ost? Är det trädgårdsmästaren som blivit sugen?

När Axel kikar på hyllan ser han färsk råttlort. Han skrattar och visar för de andra i sällskapet och alla pustar ut. Råttor är de vana vid. De äter allt de kommer åt. Det är därför korvarna och bröden hänger på stång i köket, så att råttorna inte når upp.

Nu får drängen Otto komma med en råttfälla som han sätter under utdragssoffan så att inte någons tår fastnar i den.

Nu knackar det på dörren och Axels syster Julie berättar att familjen Ståhle ska ha kaffekalas i lövgången på eftermiddagen.

Nu blir det bråttom för till kaffet vill familjen alltid ha sockerkaka. Kökspigan får gå och hämta mer ägg i hönsahuset och koksen måste fyllas på så att kaminen blir varm.

Axel och Kalle smyger ut till Axels ponnyhäst för att borsta den och ge den hö.

Historisk bakgrund

Axel Ståhle var en pojke som bodde på Fredriksdal 1896.

Axel har funnits på riktigt och säkert haft en massa roliga äventyr på Fredriksdal.

För inte så länge sedan alls, bara lite mer än 100 år sedan, föddes en gosse på andra våningen i herrgården som är det stora vita huset du ser genom fönstret. Han föddes mitt i vintern, den 2 januari och året var 1891. Hans mamma hette Anna Augusta Fock och hans pappa hette Anders Petter Ståhle. Gossen fick namnet Axel Reinhold och han hade många syskon. Hans närmsta storasyster var 3 år äldre och hette Julie Henriette. När Axel var 3 år fick han en lillasyster som döptes till Ruth Maria. På den här tiden var det vanligt att mammorna födde barn hemma och att barnmorskan kom hem till familjen och hjälpte till när barnet skulle födas. På den här tiden hände det att spädbarn dog av sjukdomar eller för att det var svårt att hjälpa dem ut ur mammas mage.

Axels mamma och pappa ägde Fredriksdal som var ett jordbruk med åkrar och husdjur. Familjen hade bland annat kor, grisar, höns och 14 par arbetshästar. De behövde hjälp för att sköta sitt jordbruk så på gården arbetade drängar stallbetjänt, livkusk, andre kusk, köksmamsell, kokerska och kökspigor. Det fanns också trädgårdsmästare som skötte rabatter och odlingar och som såg till att familjen Ståhle fick grönsaker på matbordet.

Några av dem som arbetade på Fredriksdal var statare. De hjälpte till med jordbruket, körde hästar och kvinnorna kunde mjölka kor.

Axel och hans syskon fick egentligen inte leka med statarbarnen, men det gjorde han i alla fall. Hans bästa vän hette Kalle. Kalles pappa var livkusk på gården. En kusk kör häst och vagn och en livkusk arbetar åt kungen eller en rik familj. Familjen Ståhle var rika. Barnen gick inte i skolan. De hade en egen lärare som kom till Fredriksdal. Läraren kallades för guvernant.

Axel lekte mycket på Fredriksdal när han var liten. Hans pappa gjorde ett ridhus inne på logen och där fick Axel lära sig att rida. De hade 4 ponnyhästar som barnen fick lära sig att rida på.

På den här tiden lagades familjens mat i ett annat hus. Det är precis det huset du står i nu. Köksmamsellen, kokerskan och kökspigorna lagade maten som de sedan bar in i herrgården i en gång med tak som gick från köket till herrgården. Vi vet inte exakt hur familjens kök såg ut, men kanske liknade det köket du ser här lite grann.

Vi vet att barnen under denna tid ofta var i köket hos kokerskan eller köksmamsellen. Där kunde de få hjälpa till att laga mat, provsmaka något gott som lagades eller ligga i utdragssoffan och prata.

Ett kök på den här tiden hade oftast en vedeldad eller kokseldad köksspis. Eftersom familjen Stähle hade det gott ställt tänker vi att de har möjlighet att köpa in koks och elda med i sin köksspis. Vi tror att familjen varit självförsörjande på ägg, mjölk, smör och kött. Det var nog också så att de kunde använda gårdens grönsaker till det egna köket.

Axel har träffat många olika vuxna personer och barn i sitt dagliga liv på Fredriksdal. Det fanns nog alltid någon att prata med eller att lära sig något av.

Här ser du familjen Ståhle med en del av sitt tjänstefolk i bakgrunden. Till vänster sitter Axels pappa ryttmästare Anders Peter Ståhle med Fru Anna och dottern Wilhemina vid sin sida. En av pojkarna till häst är Axel Ståhle. Bilden är tagen cirka 1895. Foto ur Helsingborgs museers samlingar.